

Den seneste tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union

RESUMÉ

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

Den seneste tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union

Resumé

Oplysningerne og synspunkterne i undersøgelsen er forfatternes og afspejler ikke nødvendigvis Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs officielle holdning. Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg garanterer ikke for pålideligheden af dataene i denne undersøgelse. Hverken Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg eller nogen person, der handler på Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalgs vegne, kan drages til ansvar for eventuel brug af oplysningerne i dette resumé.

RESUMÉ

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord ved Luca Jahier, formand for EØSU's gruppe Andre Interesser, samt Krzysztof Balon og Alain Coheur, talsmænd for kategorien "Socialøkonomi" under EØSU.

- 1. Indledning og mål**
- 2. Det socialøkonomiske begreb og de vigtigste teoretiske tilgange hertil**
- 3. Socialøkonomien og relaterede nye begreber i Europa**
- 4. Offentlige politikker i forhold til socialøkonomien på europæisk plan i den seneste periode (2010-16)**
- 5. Offentlige politikker i forhold til socialøkonomien i Europa på nationalt og regionalt plan i den seneste periode (2010-16)**
- 6. Vigtigheden af socialøkonomien i de 28 EU-medlemsstater**

FORORD ved Luca JAHIER

Det glæder mig meget at kunne offentliggøre undersøgelsen *"Den seneste tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union"*, der er bestilt af EØSU og gennemført af CIRIEC. Gennem offentliggørelsen af tre på hinanden følgende undersøgelser siden 2008 har vi bevist vores vedvarende engagement i at støtte og fremme socialøkonomien i Europa.

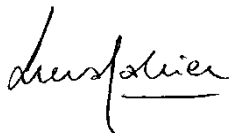
Undersøgelsen sætter os i stand til at måle fremskridt ved hjælp af pålidelige og sammenlignelige data. Det står klart, at socialøkonomien stort set har klaret sig helskindet igennem den økonomiske og finansielle krise. I dag giver sektoren lønnet beskæftigelse til 6,3 % af den erhvervsaktive befolkning i EU-28 sammenlignet med 6,5 % i 2012.

Jeg er overbevist om, at socialøkonomien illustrerer og forsvaret de værdier, som den Europæiske Union blev bygget på (TEU-traktatens artikel 3). Den er både en mulighed for og et redskab til, at borgerne kan deltage i samt føle ansvar og ejerskab for vores bæredygtige fremtid. Endvidere udgør den et vidtrækkende instrument til at sætte EU i stand til at komme nærmere på sine forpligtelser ifølge FN's 2030-dagsorden for bæredygtig udvikling.

Den voksende EU-støtte til socialøkonomien fra Den Europæiske Socialfond (ESF) er derfor af afgørende betydning. Jeg er også særlig tilfreds med, at på hinanden følgende formandskaber for EU-Rådet i de senere år har prioriteret socialøkonomien og inddraget bidragene fra EØSU i deres arbejde.

Der er dog stadig meget, der skal gøres, herunder at øge sektorens synlighed og anerkendelse. Jeg håber oprigtigt, at der snarest vil blive gjort fremskridt i forhold til at udvikle systematiske statistikker for de forskellige socialøkonomigrupper og indbefatte socialøkonomien i de nationale statistikker. Der er ingen tvivl om, at dette vil udgøre det første nødvendige skridt for at kunne give socialøkonomien den anerkendelse, som den fortjener. Jeg mener ligeledes, at der foreligger et stort, uudnyttet potentiale til sammenkædning af EU's interne og eksterne socialøkonomiske dimensioner, herunder især i forholdet til vores naboer i en tid med øget politisk, sikkerhedsmæssig og økonomisk uro.

Jeg opfordrer alle relevante aktører til at samarbejde og øge deres aktiviteter. Vi har allerede gjort gode fremskridt. Lad os fortsætte det gode arbejde sammen!

Luca JAHIER

Formand for gruppen Andre Interesser
Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU)

FORORD ved Alain COHEUR

Dette er tredje gang, at EØSU offentliggør en undersøgelse om *Den senere tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union* efter de to første undersøgelser fra 2008 og 2012. Undersøgelsen, der er bestilt hos forskningsinstituttet CIRIEC, er ikke blot en opdatering af tidligere versioner, men fokuserer på tre områder:

- socialøkonomien og nye begreber/udviklinger
- offentlige politikker i den brede forstand, der er blevet defineret på EU-plan og i medlemsstaterne i de seneste år for at forbedre den socialøkonomiske sektor
- socialøkonomiens størrelse i EU's medlemsstater.

Ved at offentliggøre denne undersøgelse styrker EØSU sit engagement for at fremme socialøkonomien og øge anerkendelsen af den. Denne sektor er af afgørende betydning for beskæftigelsen og den sociale samhørighed i hele Europa, og den udgør en nøglefunktion i forhold til opbygning og konsolidering af en europæisk søjle for sociale rettigheder.

Undersøgelsen fremhæver den vigtige – og voksende – rolle, som socialøkonomien spiller i markedsøkonomien ved at arbejde sideløbende og sammen med den. Ved at sikre, at økonomisk effektivitet tjener sociale behov, skaber socialøkonomien ægte indbyrdes afhængighed mellem økonomiske og sociale spørgsmål i stedet for, at den ene underordnes den anden.

Socialøkonomiens vækstpotentiale i en tid med økonomiske og sociale kriser er blevet fremhævet ved flere lejligheder. Socialøkonomien er bestemt en model for modstandsdygtighed, og den fortsætter med at udvikle sig, selv når andre økonomiske sektorer kæmper. Dette er ikke et afledt produkt: Socialøkonomiske virksomheder afspejler behovet for en økonomi, der forener sociale, økonomiske og finansielle dimensioner, skaber merværdi, og som ikke kun måles i forhold til finansiell kapital, men også – og mest af alt – i forhold til den sociale kapital. Socialøkonomiske virksomheders aktiviteter er ikke kun motiveret af markeds- eller væstkriterier. Udvikling, tocifret rentabilitet og overskud er ikke de ultimative mål, men det er derimod bidraget til generelle interesser, social samhørighed og vores samfunds trivsel.

Denne undersøgelse viser, at det er altafgørende at fortsætte diskussionen om begrebet socialøkonomiske virksomheder som en del af en bredere og mere omfattende plan om at støtte, fremme og udvikle socialøkonomien, dens principper og dens ledelse. Det er ligeledes vigtigt at opmuntre til udveksling af bedste praksis med andre medlemsstater, som har lang erfaring med socialøkonomi.

For at understøtte socialøkonomiens vækst vil det være nødvendigt at udvise politisk mod ved at gennemføre specifikke tiltag i forhold til skat, lån og bureaukrati, og ved at implementere praktiske tiltag for at støtte socialøkonomien – særligt i forhold til unge mennesker, som ønsker at være del af en mere ansvarlig økonomi og investere i mennesker.

EØSU vil fortsat være en pålidelig partner for socialøkonomiske virksomheder.

Alain COHEUR

Talsmand for kategorien Socialøkonomi
Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU)

FORORD ved Krzysztof BALON

Den aktuelle udgave af EØSU-undersøgelsen "Den seneste tids udvikling inden for socialøkonomien i Den Europæiske Union" bekræfter endnu engang vigtigheden af den socialøkonomiske sektor, når det handler om at skabe beskæftigelse, muliggøre bæredygtig vækst, afpasse serviceydelser efter behov og distribuere en mere retfærdig indtjening og velstand. De aktiviteter, som de socialøkonomiske virksomheder udfører, har dog en meget bredere sammenhæng med relation til skabelse af såvel partecipatorisk demokrati og social kapital. Dette gælder særligt for de medlemsstater, der er indtrådt i EU siden 2004. Indtil 1989/1990 var de fleste af dem socialistiske lande, der blev domineret af Sovjetunionen, hvor civilsamfundet slet ikke var aktivt eller kun var det i meget begrænset grad. Konsekvenserne af disse historiske udviklinger er bl.a. en skrøbelig økonomisk situation i ngo-sektoren og et lavt deltagelsesniveau i civilsamfundet i forhold til at skabe lokale beskæftigelsesmuligheder. Selv statistikkerne viser dette: Mens socialøkonomien står for 6,3 % af den lønnede beskæftigelse i EU som helhed, er dette tal kun gennemsnitligt 2,5 % i de "nye" medlemsstater.

Ex oriente lux: På den anden side kommer mange nye ideer og tilgange fra disse lande, som derved bidrager til berigelse af den europæiske socialøkonomi. Dette indbefatter erfaringerne fra solidaritetsbevægelsen Polish Solidarność og diskussioner om implementeringen af subsidiaritetsprincippet, herunder socialøkonomiens myndighedsuafhængighed, samt praktiske eksempler såsom den slovakiske model for kommunale socialøkonomiske virksomheder.

En permanent dialog mellem lovgivere/politikere og den socialøkonomiske sektor på både nationalt og EU-plan, herunder inkludering af erfaringer fra alle medlemsstater, anses for at være yderst vigtig i forhold til at skabe en langfristet strategi for udvikling af socialøkonomien. Alle relevante aktører inviteres til at samarbejde med EØSU om anerkendelsen af socialøkonomien som en afgørende – og måske endda en dominerende – del af fremtidens økonomiske og sociale model i Europa.

Krzysztof BALON

Talsmand i kategorien Socialøkonomi

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg (EØSU)

INTRODUKTION OG FORMÅL

1.1. Formål

Det generelle formål med rapporten, som er blevet udfærdiget af CIRIEC, er at undersøge den seneste tids udvikling af socialøkonomien i Den Europæiske Union (EU) og de 28 medlemsstater. Undersøgelsen fokuserer på tre områder: For det første på socialøkonomien og de nye begreber/udviklinger, der er relateret til afstanden mellem stater og markedsvirksomheder/kommercielle virksomheder, for det andet på offentlige politikker, der er etableret både på EU-plan og i medlemsstaterne i de seneste år for at forstærke den socialøkonomiske sektor, og for det tredje på at måle socialøkonomiens betydning i de enkelte EU-medlemsstater. Denne undersøgelse er ikke kun en opdatering af undersøgelserne med titlen "Socialøkonomien i Den Europæiske Union", som blev udfærdiget af CIRIEC og offentliggjort i 2008, og som blev udfærdiget af Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg og offentliggjort i 2012, men er også en analyse og en vurdering af den seneste tids udviklinger på dette område i Europa. For at finde svar på temaerne i undersøgelsen var projektet opdelt i tre områder. På det første område – begrebsområdet – skabte undersøgelsen et overblik over nye begreber, sammenlignede dem med eksisterende EU-begreber i socialøkonomien og identificerede deres aktuelle udfordringer.

På det andet område – offentlige politikker – fokuserede undersøgelsen på de politiske, socialøkonomiske tiltag, som regeringerne har implementeret på europæisk og nationalt plan i den seneste periode (2010-16). Miljøet og "økosystemet" bag socialøkonomien er en vigtig faktor, som kan lette udviklingen af socialøkonomiske enheder eller udgøre en ekstern barriere for dem. Projektet formulerede rammer til kategorisering af alle disse politikker. Det sørger for en evaluering af de vigtigste initiativer, der er anvendt på EU-plan og nationalt plan, en sammenlignende analyse af den nye, nationale lovgivning på det socialøkonomiske område og en vurdering af effekten i Europa.

Det tredje område er statistik. Dette områdes centrale målsætning var at skabe kvantitative data for socialøkonomien i de 28 medlemsstater ved at bruge samme metode, der blev anvendt i de to tidligere undersøgelser, som CIRIEC udførte for EØSU. Området indeholdt ligeledes en undersøgelse af de seneste statistiske udviklinger og tilgængelige data i Europa.

1.2. Metoder

Rapporten er hovedsageligt blevet forberedt og skrevet af Rafael Chaves og José Luis Monzón fra CIRIEC. De er blevet rådgivet af et ekspertudvalg, der har drøftet det samlede arbejdsprogram, metoderne og den forelagte endelige rapport med direktørerne, og som har hjulpet med at identificere de forskellige typer af virksomheder og organisationer, som udgør en del af socialøkonomien i alle EU's medlemsstater.

Med hensyn til selve metoderne udarbejdes der i første del af rapporten en afgrænsning af socialøkonomien som helhed, som der er bred politisk og videnskabelig konsensus om, idet der bygges videre på den definition af socialøkonomiens erhvervssektor eller markedssektor, der er anført i Europa-Kommissionens vejledning om satellitregnskaber for kooperativer og gensidige selskaber.

Med hensyn til rapportens anden målsætning blev der i februar, marts og april 2017 gennemført en større feltundersøgelse i form af et spørgeskema, der blev sendt ud til de 28 EU-medlemsstater. Det blev sendt til særlige kontaktpersoner med ekspertviden om socialøkonomien, de tilknyttede områder og de virkelige forhold i den socialøkonomiske sektor i deres respektive lande. Disse eksperter er universitetsforskere, fagfolk der arbejder i sammenslutninger og strukturer, der repræsenterer socialøkonomien, og højtplacerede nationale tjenestemænd på regeringsniveau med ansvar for forhold i forbindelse med socialøkonomien. Resultatet har været yderst tilfredsstillende, da der blev modtaget 89 udfyldte spørgeskemaer fra de 28 lande i EU.

Med hensyn til rapportens tredje målsætning om identifikation af offentlige politikker blev dette udført med rådgivning fra ekspertudvalget og eksperter fra sektoren samt oplysninger hentet fra spørgeskemaerne og fra diskussionerne med ekspertudvalget.

DET SOCIALØKONOMISKE BEGREB OG DE VIGTIGSTE TEORETISKE TILGANGE HERTIL

2.1. Kortlægning og anerkendelse af socialøkonomien i dag

Den mest aktuelle, begrebsbaserede afgrænsning af socialøkonomien, som blev fastlagt af dens egne medlemmer, kan ses i *Charter of Principles of the Social Economy*, udfærdiget af Social Economy Europe, som er den organisation på europæisk plan, der repræsenterer socialøkonomien. Disse principper er:

- individet og de sociale målsætninger går forud for kapital
- frivilligt og åbent medlemskab
- demokratisk kontrol af medlemmerne (gælder ikke stiftelser, da de ikke har nogen medlemmer)
- kombinationen af medlemmers/brugeres interesser og/eller almene interesser
- forsvar for og anvendelse af princippet om solidaritet og ansvar
- uafhængig ledelse og uafhængighed af offentlige myndigheder
- hovedparten af overskuddet anvendes for at opfylde målet om bæredygtig udvikling, tjenester for medlemmer eller i almenvellets interesse.

2.2. En definition af socialøkonomien, som er forenelig med de nationale regnskabssystemer

Den foreslåede definition, som allerede blev præsenteret i rapporten fra 2012, er som følger:

"Gruppen af private, formelt organiserede foretagender med fri beslutningsret og medlemskabsfrihed, skabt for at tilgodese deres medlemmers behov gennem markedet ved at fremstille varer og yde tjenester, forsikring og finansiering, hvor beslutningstagning og enhver uddeling af fortjeneste eller overskud blandt medlemmerne ikke er direkte forbundet med kapitalindsættelse eller bidrag fra de enkelte medlemmer, der hver har én stemme, og som i alle tilfælde finder sted via demokratiske og deltagelsesbaserede beslutningsprocesser. Socialøkonomien omfatter også private, formelt organiserede enheder med fri beslutningsret og medlemskabsfrihed, som producerer ikke-markedsbaserede tjenester for husholdninger, og hvis eventuelle overskud ikke kan beslaglægges af de økonomiske aktører, som skaber, kontrollerer eller finansierer dem."

Tabel 1 Socialøkonomiske enheder opdelt i institutionelle sektorer i henhold til ESA 2010

INSTITUTIONEL SEKTOR IHT. ESA 2010		SOCIALØKONOMISKE VIRKSOMHEDER OG MIKROØKONOMISKE ORGANISATIONER
MARKEDSPRODUCENTER	Ikkefinansielle selskaber (S11)	• Kooperative selskaber (arbejdere, fødevarer fra landbruget, forbrugere, uddannelse, transport, boliger, sundhed, sociale sektor etc.) • Sociale virksomheder • Andre foreningsbaserede virksomheder • Andre private markedsproducenter (visse foreninger og andre juridiske personer) • Nonprofitinstitutioner rettet mod ikke-finansielle organisationer i socialøkonomien • Ikkefinansielle selskaber kontrolleret af socialøkonomien
	Finansielle selskaber (S12)	• Kreditkooperativer • Gensidige forsikringsselskaber* og gensidige pensionsselskaber • Forsikringskooperativer • Nonprofitinstitutioner rettet mod ikkefinansielle organisationer i socialøkonomien
	Offentlig forvaltning og service (S13)	—
IKKEMARKEDSPRODUCENTER	Husholdninger (S14)**	• Nonprofitinstitutioner rettet mod husholdninger, der ikke er specielt vigtige
	Nonprofitinstitutioner rettet mod husholdninger (S15)	• Socialpolitiske organisationer*** • Socialpolitiske fonde*** • Andre nonprofitorganisationer rettet mod husholdninger (kultur, sport etc.)

(*) Eksklusive ledelsesorganisationer inden for det sociale sikringssystem og, generelt set, gensidige selskaber, som kræver medlemskab, og selskaber, der kontrolleres af virksomheder uden for socialøkonomien.

(**) Husholdningssektoren (S14) indbefatter eneindehavere og generelle partnerskaber uden juridisk personlighed, som er markedsproducenter og ikke hører til socialøkonomien. Det indbefatter ligeledes nonprofitorganisationer af begrænset størrelse ("ikke af stor vigtighed"), som er ikke-markedsproducenter, og som er en del af socialøkonomien.

(***) Nonprofitorganisationer, som er private ikke-markedsproducenter med frivilligt medlemskab og deltagelse samt strategisk og operativ autonomi, og hvis formål er at opnå velfærdsmæssige mål ved at levere varer og sociale ydelser eller meritydelser gratis eller til en pris, der ikke er økonomisk signifikant, til personer eller persongrupper, som er svage og socialt udstødte eller i fare for at blive det. Disse organisationer udgør den *Socialpolitiske Tredje Sektor*, som som naturligvis er en del af socialøkonomien.

2.3. De vigtigste teoretiske tilgange til socialøkonomien

Nonprofitmodellen som begreb

Det moderne forståelse af nonprofitsektoren er blevet mere præcist afgrænset, og den er blevet vidt udbredt i verden via et omfattende internationalt forskningsprojekt, der begyndte i starten af 1990'erne under ledelse af John Hopkins University i Baltimore (USA). Målet var at afdække og kvantificere nonprofitsektorens omfang og struktur, analysere udsigterne for dens udvikling og evaluere dens virkninger på samfundet.

Projektet undersøger organisationer, der opfylder de fem centrale kriterier i definitionen af nonprofitorganisationer vedrørende struktur og virkemåde. De er derfor:

- a) *Organisationer*, dvs. de har en institutionel struktur og eksistens. De er almindeligvis juridiske personer.
- b) *Private*, dvs. institutionelt set adskilte fra den offentlige forvaltning, selv om de kan modtage offentlige midler og have offentlige tjenestemænd i de styrende organer.
- c) *Selvstyrende*, dvs. de er i stand til selv at kontrollere deres aktiviteter, og de kan frit vælge og afsætte deres styrende organer.
- d) *Non-profit-fordelende*. Nonprofitorganisationer kan opnå overskud, men det skal geninvesteres i organisationens hovedmission og ikke fordeles til ejerne, stiftende medlemmer eller styrende organer i organisationen.
- e) *Med frivillig deltagelse*, hvilket indebærer to ting: for det første at medlemskab ikke er obligatorisk eller juridisk bindende og for det andet, at der skal være frivillige, som deltager i organisationens aktiviteter eller i forvaltningen af den.

Den solidaritetsøkonomiske model

Begrebet "solidarisk økonomi" har været under udvikling i Frankrig siden 1980'erne. Denne økonomiske model drejer sig om tre poler: markedet, staten og gensidighed. Disse tre poler svarer til principperne for markedet, omfordeling og gensidighed. Sidstnævnte henviser til en ikke-monetær udveksling inden for primær social tilpasningsevne, der først og fremmest er identificeret i foreninger.

Kort fortalt antager denne økonomi mangfoldige former, der ikke kan beskrives med blot handelsmæssige eller monetære begreber. Den solidaritetsøkonomiske model er et hidtil uset forsøg på at forbinde de tre poler i systemet, så de specifikke solidaritetsøkonomiske initiativer danner hybride former mellem markedet, ikkemarkedet og ikkemonetære økonomier. De passer ikke til stereotyperne i den ortodokse økonomi, og ressourcerne bag disse initiativer stammer også fra flere kilder: markedet (salg af varer og tjenesteydelser), ikkemarkedet (offentlig støtte og donationer) og ikkemonetære ressourcer (frivillige).

Udover dette solidaritetsøkonomiske begreb, hvis centrum er i Frankrig, er et andet syn på solidaritetsøkonomien fremtrædende i nogle latinamerikanske lande, hvor solidaritetsøkonomien ses som en drivkraft til sociale forandringer og en model for et alternativ til et samfund, der indskrives sig

i den neoliberale globalisering. I modsætning til den europæiske opfattelse, der ser den solidariske økonomi som forenelig med markedet og staten, udvikler det latinamerikanske perspektiv dette begreb som et globalt alternativ til kapitalismen.

Andre modeller

I tilknytning til de modeller, der er beskrevet i de forudgående afsnit, forekommer der andre teorier, hvor det direkte foreslås at erstatte markedsøkonomierne, hvor produktionsmidlerne er privatejede, med andre former for organisering af produktionssystemet. Disse modeller omfatter: a) en *alternativ økonomi*, der har rødder i de antiautoritære bevægelser, der opstod i Frankrig efter maj 1968, og b) en *folkelig økonomi*, der har haft opbakning i visse sydamerikanske lande siden 1980, og hvor der er store lighedspunkter med den latinamerikanske form for solidarisk økonomi, faktisk så meget, at den går under betegnelsen *folkelig solidaritetsøkonomi*. Den folkelige økonomi udelukker enhver form for arbejdsgiver/arbejdstager-forhold og betragter arbejde som den vigtigste produktionsfaktor.

SOCIALØKONOMIEN OG RELATEREDE, NYE BEGREBER I EUROPA

3.1. Sociale virksomheder, socialt iværksætteri og social innovation

Europa-Kommissionen definerer sociale virksomheder som **en integreret del af socialøkonomien**: *“En social virksomhed er en aktør i **den sociale økonomi**, hvis overordnede mål er at skabe en social indvirkning snarere end at opnå profit til sine [sic] ejere eller aktionærer. Dens virke på markedet består i at levere varer og tjenesteydelser på iværksættende og innoverende vis, idet den hovedsagelig anvender sit overskud til sociale formål. Den forvaltes forsvarligt og åbent, idet den især inddrager [sic] sine ansatte, sine kunder og de parter, der er berørt af dens økonomiske aktiviteter”* (Meddelelse fra Europa-Kommissionen, *Initiativ for socialt iværksætteri*, KOM(2011) 682 endelig af 25. oktober 2011). Denne meddelelse fra Kommissionen afgrænser ligeledes de sociale virksomheders hovedaktiviteter som: a) virksomheder, der leverer sociale tjenesteydelser og/eller varer og tjenesteydelser, som er bestemt for sårbare befolkningsgrupper, og b) virksomheder, der bestræber sig på at beskæftige personer, der er ugunstigt stillet arbejdsmæssigt, men hvis aktivitet kan omfatte andre varer eller tjenesteydelser end sociale varer og tjenesteydelser.

Hvad angår de forskellige nordamerikanske tilgange til sociale virksomheder, kan de opdeles i to hovedkategorier: "arbejdsindkomst" og "social innovation", defineret af Ashoka Foundation, der blev etableret af Bill Drayton i 1980.

Social innovation fremhæver den **sociale iværksætters** individuelle rolle som den, der påtager sig en mission med at skabe og opretholde social værdi (ikke kun privat værdi), anerkender og forfølger nye muligheder for at gennemføre denne mission, deltager i en kontinuerlig innovations-, tilpasnings- og læringsproces, agerer modigt uden at føle sig begrænset af aktuelt tilgængelige ressourcer og udviser stor ansvarlighed og pålidelighed i forhold til de personer, der modtager ydelser, og i forhold til de skabte resultater. Kort sagt så udfører sociale iværksættere en social mission, og virkningen af denne mission (snarere end opnåelse af velstand) er det vigtigste kriterium for evaluering af en social iværksætter. I social innovation er ejerskabsformen bag den sociale virksomhed (offentlig, kapitalbaseret eller socialøkonomisk) underordnet, og den vigtigste person er den sociale iværksætter, som er hovedansvarlig for iværksætteri og den sociale forandring.

Tabel 2 Ligheder og forskelle mellem begreberne social virksomhed, socialt iværksætteri og social innovation

DIMENSIONER	Emes-tilgangen	Tilgangen arbejdsindkomst		Tilgangen social innovation
		Kommercielle nonprofitorganisationer	Missionsdrevet virksomhed	
ØKONOMISK OG FORRETNINGSMÆSSIG DIMENSION	Arten af den økonomiske aktivitet, der er mest relateret til den sociale mission	Arten af den økonomiske aktivitet, der ikke er relateret til den sociale mission		Arten af den økonomiske aktivitet, der er mest relateret til den sociale mission
	Finansiell risiko: økonomisk bæredygtighed baseret på en blanding af markedsomsætning (kommerciel indkomst) og ikke-markedsomsætning (bevillinger, statsstøtte, donationer)	Bæredygtighed baseret på kommerciel indkomst		Bæredygtighed baseret på en blanding af markedsomsætning og ikke-markedsomsætning
DEN SOCIALE DIMENSION	Den udtrykkelige målsætning med at bidrage til lokalsamfundet eller skabe social værdi	Målsætning om at gavne lokalsamfundet garanteres via reinvestering af hele overskuddet	Målsætning om at bidrage til lokalsamfundet er ikke garanteret	Den udtrykkelige målsætning om at bidrage til lokalsamfundet
	Fælles dynamik	Ingen omtale af individuelt eller kollektivt iværksætteri	Ingen omtale af individuelt eller kollektivt iværksætteri	Forrang for individuelle initiativer
	Begrænset fordeling af overskud tilladt (nonprofitorganisationer og profitorienterede organisationer)	Overskudsfordeling forbudt (nonprofitorganisationer)	Overskudsfordeling tilladt (nonprofitorganisationer og profitorienterede organisationer)	Overskudsfordeling tilladt (nonprofitorganisationer og profitorienterede organisationer)
DEN DELTAGENDE DIMENSION	Selvstændighed	Ikke specificeret, men autonomi fra offentlige organisationer synes at være garanteret ved selvforsyning, selv om autonomi fra de private organisationer, der grundlagde dem, ikke er det.		Ikke specificeret som sådan, men autonomi er underforstået
	Demokratisk beslutningstagning	Demokratisk beslutningstagning er ikke et krav		Demokratisk beslutningstagning er ikke et krav
	Deltagende beslutningstagning	Deltagende beslutningstagning er ikke et krav		Deltagende beslutningstagning er ikke et krav

Kilde: Monzon & Herrero (2016).

3.2. Den kollaborative økonomi, relaterede begreber og den sociale økonomi

"Kollaborativ økonomi" er et nyt begreb, der har etableret sig solidt siden starten af det 21. århundrede, og dette begreb indbefatter en lang række aktiviteter med relation til områderne forbrug, produktion, finanser, uddannelse og endog ledelse. I sin meddelelse kaldet "En europæisk dagsorden for den kollaborative økonomi" (COM(2016) 356 final af 2. juni 2016) afgrænser Europa-Kommissionen den kollaborative økonomi som "forretningsmodeller, ved hvilke aktiviteterne muliggøres ved hjælp af kollaborative platforme, som udgør et åbent marked for lejlighedsvis brug af varer eller tjenesteydelser, der ofte tilbydes af privatpersoner". I meddelelsen identificeres tre kategorier af aktører, der er involveret i den kollaborative økonomi: a) tjenesteudbydere – privatpersoner eller professionelle, b) brugere af disse ydelser, og c) formidlere – via en online-plattform – der fører udbydere sammen med brugerne, og som muliggør transaktioner mellem disse ("kollaborative platforme"). Meddelelsen afsluttes med at bemærke, at transaktioner inden for den kollaborative økonomi ikke involverer et ejerskifte og kan udføres med henblik på fortjeneste eller uden fortjeneste.

Selv om de ikke er afgørende for den kollaborative økonomis aktuelle fremgang, så spiller *kollaborative platforme* en meget vigtig rolle. Deres hovedfunktioner er: a) etablering af platformen, der forbinder udbud af og efterspørgsel efter varer, b) etablering af den mekanisme, der muliggør elektronisk gennemførelse af finansielle transaktioner, og c) etablering af verificeringsmekanismer, der minimerer transaktionsrisici og omkostninger forbundet med handel mellem ukendte personer. Kort sagt anvender den kollaborative økonomi informationsteknologi til at reducere informationsasymmetrier og de transaktionsomkostninger, der er relateret til de udvekslede eller delte varer og tjenesteydelser, samt til at udvide de kollaborative markeder.

Forskellige kooperative platforme er ligeledes under udvikling i Europa. LAMA og Cooperatives Europe gennemførte en undersøgelse af 38 sager fra 11 europæiske lande og 3 initiativer fra lande uden for Den Europæiske Union. Som konklusion henviste undersøgelsen både til de nye muligheder for vækst i kooperativerne inden for den kollaborative økonomi og til de forhindringer, som de står over for, herunder finansieringsproblemer samt tab af effektivitet, som skyldes, at de kooperativer, som fremmer initiativerne i den kollaborative økonomi, er meget små.

3.3. Økonomien til almenvellet og socialøkonomien

Økonomien til almenvellet (Economy for the Common Good, ECG) (1) er en socioøkonomisk og politisk bevægelse, som blev grundlagt af den østrigske økonom Christian Felber i 2010. ECG-modellens centrale element er det faktum, at økonomien bør tjene menneskene og dermed almenvellet. ECG er baseret på de værdier, der anerkendes af alle mennesker som universelle: menneskelig værdighed, solidaritet, miljømæssig bæredygtighed, social retfærdighed, transparens og demokratisk deltagelse. Modellen er tværfaglig og kan anvendes i alle typer af firmaer og organisationer.

For at anerkende bidraget til almenvellet fra de firmaer og enheder, der udgør det økonomiske system, anvendes en specifik model, som er baseret på Common Good Balance (CGB), Common Good Matrix (CGM), Common Good Report og Common Good External Audit.

3.4. Den cirkulære økonomi og socialøkonomien

Modellen til den cirkulære økonomi består i at erstatte en lineær økonomi, som er baseret på en producér-brug-og-smid-væk-model, med en cirkulær økonomi, hvor affald kan laves om til ressourcer, således at økonomien kan blive mere bæredygtig og reducere de negative indvirkninger på miljøet gennem forbedret ressourcestyring og lavere udvindings- og forureningsniveauer. Samtidig gør den cirkulære økonomi det muligt for firmaer at opnå konkurrencemæssige fordele takket være bedre styring af råmaterialer, nye økonomiske muligheder på nye markeder og nye jobmuligheder på lokalt plan.

Den cirkulære økonomi og socialøkonomien har mange fælles træk. Begge modeller sætter individer og bæredygtig udvikling i centrum af deres fokus. I både den cirkulære økonomi og socialøkonomien består en af nøgelfaktorerne for succes i at styrke den kreative og innovative kapacitet på lokalt plan, hvor nære relationer udgør en afgørende komponent. Med andre ord: Værdier og principper i den kooperative bevægelse og i socialøkonomien, herunder forbindelse til det lokale område, Kooperation eller solidaritet, er vigtige grundpiller, når det drejer sig om at garantere bæredygtige udviklingsprocesser på alle tre trin: miljømæssigt, økonomisk og socialt. Det er ikke uden grund, at socialøkonomien var en pioner for den cirkulære økonomi i forhold til at genanvende og genindvinde affald på energi- og landbrugsområderne. I den senere tid har kooperative platforme inden for den kollaborative økonomi udgjort velkendte eksempler på initiativer, der hjælper med at bevare og forbedre naturkapitalen, optimere ressourceanvendelse og fremme systemeffektivitet. Europa-Kommissionen selv anerkender i dens *EU-handlingsplan for den cirkulære økonomi*, at socialøkonomiske virksomheder vil yde et "væsentligt bidrag til den cirkulære økonomi".

3.5. Virksomheders sociale ansvar, virksomheden som medborger og socialøkonomien

I 2011 offentliggjorde Europa-Kommissionen sin grønbog *Fremme af en europæisk ramme for virksomhedernes sociale ansvar* og definerede VSA som "et koncept, hvor virksomhederne frivilligt integrerer sociale og miljømæssige hensyn i deres forretningsaktiviteter og i deres interaktion med deres interessenter."

Virksomheden som medborger (Corporate Citizenship – CC) er et begreb, der ligger tæt op ad VSA. Teorierne om CC opfordrer virksomhederne til ikke kun at tage ansvar i forhold til aktionærer og interessenter, men til også selv at deltage i samfundet. Virksomheden bør agere som "en god medborger". Selv om den oprindelige definition af VSA var begrænset til en virksomheds bedste praksisser med direkte relation til aktionærer og interessenter, svarer Europa-Kommissionens nye afgrænsning af VSA bogstaveligt talt til de 10 principper i FN's Global Compact-initiativ (COM (2006) 136 endelig, punkt 2), hvorved det kan konkluderes, at de to begreber er ens – i det mindste set fra Kommissionens side.

Eftersom principperne bag socialøkonomien, der er inspireret af kooperative principper, ikke er andet end anvendelsen af VSA med alle begrebets aspekter, kan det anføres, at socialøkonomien har været en pioner i forhold til at implementere VSA, idet VSA er en integreret del af værdierne og driftsreglerne i socialøkonomien.

3.6. National anerkendelse af begrebet socialøkonomi og relaterede nye begreber

- *Lande, hvor begrebet socialøkonomi er bredt anerkendt:* I Spanien, Frankrig, Portugal, Belgien og Luxembourg er begrebet socialøkonomi i vid udstrækning anerkendt af de offentlige myndigheder og i den akademiske og videnskabelige verden samt i selve den socialøkonomiske sektor. De første to lande skiller sig ud, da begrebet opstod i Frankrig, og Spanien vedtog den første europæiske, nationale lov om socialøkonomi i 2011.
- *Lande med nogen grad af anerkendelse af det socialøkonomiske begreb:* Denne gruppe indbefatter Italien, Cypern, Danmark, Finland, Sverige, Letland, Malta, Polen, Det Forenede Kongerige, Bulgarien, Grækenland, Ungarn, Irland, Rumænien og Slovenien. I disse lande optræder det socialøkonomiske begreb side om side med andre begreber som for eksempel non-profit-sektoren, den frivillige sektor og socialøkonomiske virksomheder. I Det Forenede Kongerige er der ikke særlig stor opmærksomhed omkring det socialøkonomiske begreb, hvilket står i modsætning til regeringens støttopolitik for socialøkonomiske virksomheder.
- *Lande med meget begrænset eller ingen anerkendelse af det socialøkonomiske begreb:* Det socialøkonomiske begreb er kun lidt anerkendt, under udvikling eller ukendt i følgende lande: Østrig, Tjekkiet, Estland, Tyskland, Letland, Litauen, Malta, Nederlandene, Slovakiet og Kroatien. De relaterede begreber nonprofitsektor, den frivillige sektor og sektoren for ikke-statslige organisationer anerkendes i større udstrækning.

Med hensyn til relaterede, nye begreber er de mest kendte i EU "nonprofit", "den tredje sektor", "civilsamfundet og den frivillige sektor", "virksomhedernes sociale ansvar", "sociale virksomheder"

og "social innovation". Andre begreber såsom "cirkulær økonomi" eller "kollaborativ økonomi" bliver mere og mere velkendte i de fleste EU-lande, hvorimod begreberne "økonomi for almenvellet" og "solidaritetsøkonomi" har svært ved at finde fodfæste i mange EU-lande, hvor disse begreber er ukendte eller kun lidt kendte.

OFFENTLIG POLITIK I FORHOLD TIL SOCIALØKONOMIEN PÅ EUROPÆISK PLAN I DEN SENESTE PERIODE (2010-16)

4.1. Regler: vedtægter og regelsæt

Fra 2009 til 2017 har de europæiske institutioner implementeret adskillige initiativer med relation til socialøkonomien, eller nærmere betegnet i forhold til sociale virksomheder, som er en del af socialøkonomien, hvorved der er åbnet op for en ny periode inden for europæisk, offentlig politik. Kun et begrænset fremskridt er blevet opnået med hensyn til juridiske former. Projekterne Statut for Det Europæiske Gensidige Selskab og Statut for Den Europæiske Almennyttige Fond (EF) blev diskuteret, men blev slutteligt trukket tilbage på grund af manglende institutionel støtte. Aktuelt har Europa-Parlamentet brugt lovgivningsinitiativet til at udarbejde en statut for sociale og solidaritetsbaserede virksomheder.

Med hensyn til regelsæt og juridiske hindringer for udvikling af socialøkonomiske virksomheder har de godkendte direktiver indtil for nylig ikke taget tilstrækkeligt hensyn til de specifikke egenskaber ved de socialøkonomiske organisationer. Anvendelsen af konkurrencepolitikken blev prioriteret. For at dæmpe effekten af dette regelsæt vedtog Kommissionen i 2012 de *minimis*-regulering af sektoren for tjenesteydelser af almen økonomisk interesse (SGEI), og i 2014 blev reformpakken om offentligt udbud vedtaget. Derved har offentlige myndigheder ret til at indføre visse sociale klausuler i udbudsprocedurer og vedtægter. Dette har dog kun haft en meget begrænset effekt. I forbindelse med regelsættet anses en barriere under udvikling for at være en kvalitativ sparepolitik. Den er relateret til den måde, hvorpå den offentlige sektor og de socialøkonomiske enheder forholder sig til hinanden, ikke kun i forhold til problemet med øget bureaukrati, men også med hensyn til forsinkelser, anvendelse og implementering af procedurer og andre krav, der vanskeliggør, eller endda forhindrer, samarbejde mellem den tredje sektor og den offentlige sektor.

Initiativer på europæisk plan og fra de nationale regeringer er blevet implementeret for at øge den kognitive dimension og deltagelse fra civilsamfundets side, herunder Europakonferencer organiseret af formændene for EU-Rådet eller inden for et formandskabs rammer, de efterfølgende udtalelser fra EØSU, initiativer og udtalelser fra Europa-Parlamentets socialøkonomiske arbejdsgruppe og i nogle tilfælde også fra Regionsudvalget eller fra selve Kommissionen. Det seneste initiativ, som blev implementeret i Madrid (23.5.2017), var vedtagelsen af "Madriderklæringen", som fik stor virkning på medierne og de sociale netværk. For at øge social synlighed og social modtagelighed skal disse initiativer dog flyttes fra makro- til mikroplan. Herudover bliver samfundenes sociale struktur – deres socialkapital gennem netværk – dermed en vigtig faktor. Som nævnt i tidligere rapporter har europæiske programmer baseret på ESF haft en vidtrækkende strukturel virkning og har såvel nationalt som internationalt samlet og struktureret den europæiske socialøkonomi, både hvad angår sammenslutninger, netværk, forskning, kultur og politikker. På den anden side står EU-investeringer og -programmer over for store udfordringer med at blive tilgængelige for de lokale netværk.

Som tidligere nævnt er et andet problem synlighed og anerkendelse af begrebsdefinitionen på området for socialøkonomi. Den periodiske anvendelse af "neo-begreber" hjælper ikke. I 1970'erne indbefattede begreberne med relation til socialøkonomi det tredje system, civilsamfundet og non-profit. I forbindelse med finanskrisen blev en lang række nye begreber introduceret, herunder sociale virksomheder, den kollaborative økonomi og økonomien til almenvellet. Vi bør understrege, at disse problemstillinger ikke kun dækker over manglende konsensus i forhold til den betegnelse, der skal anvendes, men også en skjult dagsorden om ikke at udvikle dette område.

4.2. Hårde politikker: investeringer og politikområder

I 2011 skete der et vigtigt skift på Europa-Kommissionens politiske dagsorden med hensyn til socialøkonomien, eller nærmere de sociale virksomheder, da Kommissionen begyndte at implementere "*Initiativ for socialt iværksætteri*". At skabe et gunstigt klima for sociale virksomheder som kerneelementer i den sociale økonomi og den sociale innovation" (KOM(2011) 682 endelig). SBI beskrev Europa-Kommissionens politiske dagsorden ved hjælp af 11 nøgleaktioner. Et af punkterne er *forbedring af privat og offentlig finansiering*. For at fremme private investorers interesse i sociale virksomheder blev forordning 346/2013 om den europæiske sociale iværksætterfond (EuSEF) vedtaget. EU-programmet for beskæftigelse og social innovation (EaSI) blev ligeledes etableret i samarbejde med andre økonomiske initiativer, herunder EaSI Guarantee Instrument, EaSI Capacity Building Investments Window og Social Impact Accelerator (SIA). Med hensyn til offentlig finansiering blev målsætningen om "fremme af socialøkonomien og socialt iværksætteri" overført til EFRU og ESF. En europæisk budgetpolitik rettet særligt mod socialøkonomien blev dog ikke implementeret og afventes stadig. Den nylige Madriderklæring (23.5.2017) gentager opfordringen.

Vores undersøgelse med kontaktpersonerne har vist vigtigheden af hovedfinansieringsinstrumentet i EU, ESF. Internationale kongresser og netværk, Leader-initiativet, europæiske direktiver og europæisk lovgivning blev ligeledes identificeret som vigtige tiltag. Kongresser og netværk blev identificeret som et værktøj til at skabe strukturering og kognitive virkninger såsom koordination af civilsamfundet i Europas socialøkonomi. De værktøjer, der blev etableret for nylig (EFSI, EaSI, COSME etc.), har vist begrænset eller ingen virkning, særligt i EU-landene omkring Middelhavet og i Østeuropa. Der er behov for undersøgelser til klarlægning af effekten af de nye politikker.

OFFENTLIG POLITIK I FORHOLD TIL SOCIALØKONOMIEN I EUROPA PÅ NATIONALT OG REGIONALT PLAN I DEN SENESTE PERIODE (2010-16)

5.1. Ny national lovgivning om socialøkonomien

I de sidste syv år har de fleste europæiske lande gjort en indsats for at udarbejde lovgivning om socialøkonomien. Specifik lovgivning om socialøkonomien er blevet vedtaget på nationalt plan i Spanien (2011), Grækenland (2011 og 2016), Portugal (2013), Frankrig (2014) og Rumænien (2016) og på regionalt plan i Belgien (Vallonien, Bruxelles og Flandern) og i Spanien (Galicien).

Herudover blev nye lovforslag, forslag og andre institutionelle initiativer såsom systemer til autorisation, mærkning og store nationale flerårige planer fremsat i denne periode, hvilket vidnede om en øget interesse i dette område fra regeringernes side. Desuden blev reformer for specifikke grupper i socialøkonomien (den sociale tredje sektor, sociale virksomheder i den tredje sektor, kooperativer og andre) ligeledes godkendt i f.eks. Italien og Spanien.

Regulering af socialøkonomien gennem nye juridiske former udgør i sig selv ikke et fremskridt med hensyn til at fremme en socialøkonomi, der rækker ud over dens institutionelle anerkendelse (Noia, 2017). På samme måde som med statuten for det europæiske andelsselskab eller den spanske lovgivning om socialøkonomi kan virkningerne være for begrænsede, hvis lovgivningen ikke ledsages af andre tiltag.

5.2. Nationale og regionale handlingsplaner og målrettet finansiering

Nationale og regionale handlingsplaner er de vigtigste politikker til at fremme socialøkonomien. De udgør omfattende aftaler mellem forskellige aktører, hovedsageligt mellem regeringen og repræsentanter for socialøkonomien/den tredje sektor, men de omfatter også fagforeninger, universiteter og andre, og har til formål at forbedre deres gensidige relationer til alles fordel på langt sigt. De omfatter generelt stabile finansieringsrammer, deltagende og rådgivende ordninger, strategiske områder til udvikling og forbedring af relationer, samt samfundsmæssige ændringer.

I det seneste årti har man udviklet gode praksisser på regionalt og lokalt plan i Andalusien og Murcia i det sydlige Spanien, hvor man ser den største udvikling af kooperativer i landet, og i flere forskellige regioner i Frankrig og Belgien (Chaves og Demoustier, 2013). I løbet af dette årti har man kunnet finde andre gode praksisser i Frankrig gennem Territorial Pole of Economic Cooperation (PTCE), der blev anerkendt af den nye, franske lovgivning om socialøkonomi, og i lokale planer for at fremme sociale virksomheder og solidaritetsvirksomheder ligesom i Barcelona (Spanien).

I de seneste år er mange handlingsplaner blevet udarbejdet på nationalt plan og generelt i samarbejde med europæiske strukturfonde. Dette er eksempler, hvor de europæiske fondes operationelle programmer er rettet mod socialøkonomien og social inddragelse. Tabel 3 viser de vigtigste nationale planer. Følgende tre nøgelfaktorer for succes er vigtige: for det første en flerårig og holistisk struktur, for det andet et partnerskabskoncept mellem regering, socialøkonomi og andre interessenter til at sørge for, at man opfylder virkelige behov og prioriteter, og for det tredje strukturerings- og inddragelsesvirkningen fra de europæiske strukturfonde over hele Europa. Sidstnævnte er en vigtig lektie for politiske beslutningstagere i EU.

Tabel 3 – Nationale planer til fremme af socialøkonomien i europæiske lande (2011-2016)

Land	National plan
Bulgarien	Handlingsplan for socialøkonomien (2014-2015; 2016-2017)
Polen	Nationalt program for socialøkonomien. Etablering af den nationale komité til udvikling af socialøkonomien
Portugal	National aftale mellem regeringen og den sociale sektor ("Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário")
Rumænien	Solidar – støtte til konsolidering af socialøkonomiprogrammet under POCU – Human Capital Operational Programme
Spanien	Nationalt program til fremme af socialøkonomien og POISES (Operational Programme for social inclusion and the social economy) - ESF 2014-2020.
Sverige	Flerårigt program til støtte af sociale virksomheder med fokus på arbejdsintegrering, ved Ministeriet for Arbejde i samarbejde med Ministeriet for Erhvervspolitik.
Det Forenede Kongerige	The Compact er en aftale mellem regeringen og den frivillige sektor i lokalsamfundene. Programmet blev etableret i 1998 og fastlægger en arbejdsmetode til forbedring af deres forhold til fordel for alle parter.

Måltrettet finansiering. Der findes forskellige finansieringsrammer i Europa. Nogle af dem er hovedsageligt baseret på offentlige midler, andre på private midler, og andre igen er hybride offentlige-private ordninger. Her fokuserer vi på måltrettet finansiering, der er baseret på offentlige midler og forordninger.

Offentlige midler, der er måltrettet socialøkonomien, er den første økonomiske grundpille. EU (f.eks. strukturfonde) samt nationale og regionale regeringer tildeler midler specifikt til fremme og udvikling af socialøkonomien. Dette er de traditionelle støtteprogrammer til fremme af kooperativer og beskæftigelse i kooperativer i Tyskland, Italien og Spanien. Det er muligt at implementere mange forskellige alternativer.

I de seneste år har mange europæiske regeringer anvendt disse former for midler. I Belgien støtter Brasero-fonden udviklingen af arbejderkooperativer i regionen Vallonien. I Cypren yder socialforsorgspolitikken årlige tilskud til driftsomkostninger for at støtte organisationer, der leverer

sociale tjenester (f.eks. børnepasning, langtidspleje og andet). I Frankrig har den nye lov om socialøkonomien etableret nye økonomiske værktøjer til sektoren, herunder en social innovationsfond (FISO). I Italien har man etableret en fond til finansiering af sociale virksomheder og sociale kooperativer.

I visse tilfælde er der tale om blandede midler, der administreres af regeringen og organisationer inden for socialøkonomien. I Frankrig findes der bl.a. den franske nationale fond til udvikling af associative aktiviteter (FDVA) og den nationale fond til udvikling af sport (FNDS). I nogle fonde ligger finansieringen uden for budgettet. Andre ordninger er baseret på personlig indkomstskat. Borgerne kan give en procentdel af den skat, de skal betale, til frivillige organisationer. Dette er tilfældet i Italien og Spanien. I Spanien indbetales disse summer til en national fond til sociale organisationer i den tredje sektor, som modtager over 200 millioner EUR om året.

En anden traditionel målrettet ressource er indtjeningen fra hasardspil (lotterier, spilleautomater). Dette er tilfældet med RAY og Oy Veikkaus AB i Finland eller ONCE – den nationale blindeorganisation – i Spanien.

5.3. Regler om offentlige udbud

Efter en lang periode, hvor konkurrencebeskyttelse var den almindelige politik på de offentlige markeder, åbnede revideringen af EU-bestemmelserne om offentlige udbud i 2014 (direktiv 2014/23; 2014/24 og 2014/25) op for nye muligheder for, at nationale, regionale og lokale regeringer kunne fremme socialøkonomien ved at lette dens adgang til status som leverandør i den offentlige sektor. Dette er derfor en *efterspørgselspolitik* til fremme af socialøkonomien. Nu er det tilladt at anvende sociale klausuler i procedureerne for tildeling af offentlige kontrakter.

Mange nationale, regionale og lokale regeringer har implementeret disse sociale klausuler, f.eks. i Sverige, Spanien og Det Forenede Kongerige. I Det Forenede Kongerige kræver The Social Value Act (offentlige tjenester) fra 2012, at offentlige enheder, der tilbyder offentlige tjenesteydelser, skal overveje, hvordan disse tjenesteydelser kan føre til økonomiske og sociale forbedringer på det område, hvor tjenesteydelserne vil blive tilbudt. I Spanien har byer som Zaragoza, Barcelona og Madrid for nylig indskrevet sociale klausuler i deres nye offentlige kontrakter.

5.4. Institutionelle hindringer

I denne rapport har vi også set på, hvad professionelle fagfolk og repræsentanter fra socialøkonomien anser for at være de største hindringer for udvikling af denne sektor med fokus på institutionelle hindringer. Faktisk er dette en metode til at måle effektiviteten af de implementerede eller endnu ikke introducerede politikker. Spørgsmålet i spørgeskemaet var meget åbent. Der kom mange forskellige svar. De identificerer fire grupper af hindringer: for det første synlighed og bevidsthed, for det andet

lederskab og offentlig administration, for det tredje finansiering og skatter, og slutteligt institutionelle hindringer.

Den første gruppe af hindringer vedrører manglende bevidsthed om og forståelse af begreberne socialøkonomi og sociale virksomheder og andre relaterede begreber i samfundet, i den offentlige debat og i den akademiske verden. Det er en meget betydelig hindring for de østlige EU-lande såsom Ungarn, Polen, Slovakiet eller Tjekkiet. Kontaktpersonerne i disse lande erkender, at den største støtte til socialøkonomien (både finansielt i form af øget bevidsthed) stammer fra EU-programmer og -initiativer.

Relateret til denne manglende bevidsthed og forståelse er socialøkonomiens begrænsede synlighed i medierne og i statistikkerne. Der er en mangel på databaser, officielle statistikker og pålidelige data om sociale virksomheder eller socialøkonomien i mange lande lige fra Østrig og Slovakiet til Sverige. De er desuden behov for uddannelses- og træningsprogrammer på det socialøkonomiske område på alle uddannelsesniveauer. I nogle få lande som f.eks. Frankrig findes der f.eks. træningsprogrammer via elevkooperativer for unge studerende.

En anden gruppe af hindringer har at gøre med lederskab og offentlig administration. Mange kontaktpersoner giver udtryk for, at der er mangel på førende institutioner med ansvar for socialøkonomi, sociale virksomheder, frivillige arbejdere og civilsamfundet, som er i stand til at udvikle politikker og fremme socialøkonomien. Følgelig er der ingen national strategi for socialøkonomien. Dette område anses ikke for at være en politisk prioritet. Kontaktpersoner fra lande såsom Tyskland og Malta mener, at de fleste medier og politiske beslutningstagere "ikke forstår nødvendigheden" af en socialøkonomi. I visse tilfælde fremhæver de manglende tillid og afvisning af økonomiske aktiviteter, der er udført af nonprofitorganisationer.

Som en delvis konsekvens af det foregående kan de offentlige myndigheder ikke klare opgaven med at opfylde behovene og overkomme arbejdsindsatsen i socialøkonomien. I visse tilfælde er offentlige myndigheder på flere niveauer og de forskellige ministerier ikke koordineret, for så vidt angår socialøkonomiske temaer. I andre tilfælde er de offentlige myndigheder komplet afhængige af de politiske cyklusser. For eksempel blev det danske udvalg for socialøkonomiske virksomheder nedlagt i forbindelse med regeringsskiftet i 2015. Sidst, men ikke mindst, udgør bureaukrati og kvalitative sparepolitikker (Chaves og Zimmer, 2017) meget store forhindringer for socialøkonomiske enheder, der samarbejder med offentlige myndigheder, f.eks. i Italien, Spanien og Slovenien.

Institutionelle hindringer udgør en anden gruppe af forhindringer. Der skelnes mellem to typer. Den første type omhandler ændringer i sektorreglementerne, der udgør forhindringer for driften af de socialøkonomiske enheder. I Frankrig og Spanien har regeringsændringer i supplerende reglementer om social sikring haft en negativ indflydelse på gensidige sundhedsenheder i de seneste år, og i visse tilfælde har dette ført til, at enhederne har ændret deres juridiske status til profittenheder. I Italien kræver reformen af folkebankerne (DL 3/2015), at folkebanker med aktiver til en værdi af mere end 8 mia. EUR skal omdannes til aktieselskaber. Herudover omorganiserede reformen af kreditkooperativer (L 49/2016) drastisk hele den kooperative banksektor med visse negative følger. I

Spanien har ændringer i den sociale sikring af sportstrænere haft en negativ indvirkning på de relevante sportsforeninger. I Det Forenede Kongerige henviser de store udbudskontrakter socialøkonomiske enheder til underleverandøraftaler med store firmaer fra den private sektor, og der er en tendens til (på trods af Social Value Act) at tildele kontrakterne baseret på prisen i stedet for at inddrage den sociale merværdi. Den nyligt ændrede juridiske status for velgørende organisationer er bedre tilpasset dette nye institutionelle miljø. I Finland gennemføres direktivet om offentlige udbud, som tillod reservering af kontrakter til bestemte tjenesteydelser, ikke, og dermed kan det ikke gavne de socialøkonomiske enheder.

Den anden type af institutionelle hindringer omhandler nye love og statutter for sociale virksomheder. Den første forhindring er manglende gennemførelse af nye bestemmelser (som derfor anses for at være blød lovgivning). Dette er tilfældet med den spanske lov om socialøkonomi (2011), som ikke indeholder gennemførelsesbestemmelser.

Den anden forhindring i denne anden type af institutionelle hindringer vedrører nye vanskeligheder, der er opstået hos andre socialøkonomiske enheder på grund af nye nationale juridiske former inden for socialøkonomien eller ændringer i de juridiske former. I Polen og Portugal anses de nylige ændringer i lovgivningen om kooperativer ikke som værende velegnede for kooperativer. I Ungarn udgør den nye lovgivning på det socialøkonomiske område en risiko for mange sociale kooperativer, som er blevet etableret af borgergrupper, og som nu eventuelt skal omdannes til andre organisationstyper (kooperativer eller non-profit-selskaber), når den nye lovgivning træder i kraft i 2018. I Slovenien og Bulgarien udelukker loven om socialt iværksætteri forskellige organisationer, der allerede arbejder som sociale virksomheder.

VIGTIGHEDEN AF SOCIALØKONOMIEN I DE 28 EU-MEDLEMSSTATER

6.1. Indledning: behovet for statistikker om socialøkonomien

I de seneste to årtier er der gjort en stor indsats både på det akademiske område og hos de nationale statistiske kontorer og regeringer. I 2006 udfærdigede CIRIEC med vejledningen om udfærdigelse af satellitregnskaber i socialøkonomiens virksomheder en metode for Europa-Kommissionen parallelt med FN-håndbogen om satellitregnskaber for nonprofitinstitutioner. Der er også blevet udviklet andre metoder til udarbejdelse af statistikker. I de seneste år har nogle lande gjort en stor indsats for at levere pålidelige data om forskellige socialøkonomiske grupper. De statistiske kontorer i Frankrig og arbejdsministeriet i Spanien leverer tidsserier om beskæftigelse i kooperativer og i socialøkonomien. Italien, Bulgarien, Luxembourg, Tjekkiet og Ungarn har opnået store forbedringer i de statistikker, der offentliggøres af deres nationale statistiske kontorer, og i visse tilfælde anvendes metoden om satellitregnskaber for nonprofitorganisationerne. Portugal, Polen og Rumænien skal fremhæves. Disse tre EU-lande har udviklet regelmæssige og systematiske statistikker for socialøkonomien som helhed inden for de seneste år. I Portugal er dette understøttet af landets lovgivning om socialøkonomi (2013), og i Polen er det en konsekvens af en aftale med ESF (Den Europæiske Socialfond). På trods heraf er der et stort behov for at systematisere statistikkerne for de forskellige socialøkonomiske grupper i de kommende år.

6.2. Formål og metodologi: udfordringer

Formålet med denne del af undersøgelsen er at skabe et overblik over de vigtigste tal for socialøkonomien i Den Europæiske Union for hvert land og globalt med inddeling i tre forskellige organisationsgrupper: kooperativer og lignende anerkendte typer; gensidige selskaber og lignende typer; og slutteligt foreninger, fonde og andre relaterede nonprofittyper.

Det er vigtigt at udarbejde statistikker med udgangspunkt i undersøgelser i marken og kontrollerbare regnskaber. Det er dog en opgave, der på grund af manglende tid og penge ikke kan indgå i denne undersøgelse, og som derfor må løftes på et senere tidspunkt. De statistiske oplysninger i denne undersøgelse stammer fra afledte data fra vores kontaktpersoner i hvert land. Referenceperioden er 2014-2015. Oplysningerne er for visse landes vedkommende nogle år gamle – navnlig tallene for foreninger, stiftelser og lignende organisationer – hvilket skyldes problemer med at fremskaffe de statistiske oplysninger og med kvaliteten af statistisk rapportering. De tal, der blev spurgt om, vedrører antallet af beskæftigede og, om muligt, fuldtidsækvivalenter, antallet af medlemmer, antallet af frivillige og antallet af enheder eller virksomheder. For nogle lande og grupper i socialøkonomien var der også adgang til omsætningsdata, men de var ikke sammenlignelige. For at kunne sammenligne dataene med de tidligere undersøgelser om socialøkonomien i de 25 medlemslande i Den Europæiske Union, der blev gennemført af CIRIEC for EØSU i 2002/3 og 2009/10, er der lagt særlig vægt på "beskæftigelses"-variablen.

6.3. Overblik over de statistiske resultater

Følgende totalsummer understreger det faktum, at den europæiske socialøkonomi er yderst vigtig for både mennesker og økonomi, og at den er en realitet, som bør anerkendes af samfundet og beslutningstagere.

Den europæiske socialøkonomi står for:

- over 13,6 millioner lønnede jobs i Europa
- hvad der svarer til ca. 6,3 % af den erhvervsaktive befolkning i de 28 EU-lande
- beskæftigelsen af en arbejdsstyrke på over 19,1 millioner inklusive lønnede og ikke-lønnede jobs
- over 82,8 millioner frivillige, hvilket svarer til 5,5 millioner fuldtidsbeskæftigede
- over 232 millioner medlemmer af kooperativer, gensidige organisationer og lignende enheder
- over 2,8 millioner enheder og virksomheder.

Omfanget varierer blandt EU-landene. Hvor 9-10 % af arbejdsstyrken er beskæftiget i socialøkonomien i lande som Belgien, Italien, Luxembourg, Frankrig og Nederlandene, er socialøkonomien stadig en lille sektor under udvikling i de nye EU-medlemsstater såsom Slovenien, Rumænien, Malta, Litauen, Kroatien, Cypern og Slovakiet, hvor denne sektor beskæftiger under 2 % af arbejdsstyrken.

En anden konklusion vedrører udviklingen af arbejdsstyrken i socialøkonomien under finanskrisen. Arbejdsstyrken i socialøkonomien har vist sig at være modstandsdygtig over for finanskrisen, da den kun faldt fra 6,5 % til 6,3 % af den samlede, europæiske, lønnede arbejdsstyrke og fra 14,1 millioner job til 13,6 millioner job, hvilket til dels kan forklares med kvaliteten af de tilgængelige statistiske data. Faldet i den lønnede arbejdsstyrke er større i kooperativer og lignende former end i foreninger, stiftelser og andre lignende former.

Slutteligt kan det vurderes i forhold til beskæftigelse, da andre målinger af økonomisk indflydelse såsom bidrag til BNP ikke står til rådighed, at foreninger, stiftelser og andre lignende former forbliver den vigtigste socialøkonomiske "familie", der omfatter størstedelen af de sociale enheder/virksomheder og ca. 66 % af beskæftigelsen i denne socialsektor.

Tabel 4 Lønnet beskæftigelse i kooperativer, gensidige selskaber, foreninger, stiftelser og lignende enheder. Den Europæiske Union (2014-15)

Land	Kooperativer og lignende	Gensidige selskaber	Foreninger og fonde	I alt
Østrig	70 474	1 576	236 000	308 050
Belgien	23 904	17 211	362 806	403 921
Bulgarien	53 841	1 169	27 040	82 050
Kroatien	2 744	2 123	10 981	15 848
Cypern	3 078	(n/a)	3 906	6 984
Tjekkiet	50 310	5 368	107 243	162 921
Danmark	49 552	4 328	105 081	158 961
Estland	9 850	186	28.000	38.036
Finland	93.511	6.594	82.000	182.105
Frankrig	308.532	136.723	1.927.557	2.372.812
Tyskland	860.000	102.119	1.673.861	2.635.980
Grækenland	14.983	1.533	101.000	117.516
Ungarn	85.682	6.948	142.117	234.747
Irland	39.935	455	54.757	95.147
Italien	1.267.603	20.531	635.611	1.923.745
Letland	440	373	18.528	19.341
Litauen	7.000	332	(n/a)	7.332
Luxembourg	2.941	406	21.998	25.345
Malta	768	209	1.427	2.404
Nederlandene	126.797	2.860	669.121	798.778
Polen	235.200	1.900	128.800	365.900
Portugal	24.316	4.896	186.751	215.963
Rumænien	31.573	5.038	99.774	136.385
Slovakiet	23.799	2.212	25.600	51.611
Slovenien	3.059	319	7.332	10.710
Spanien	528.000	2.360	828.041	1.358.401
Sverige	57.516	13.908	124.408	195.832
Det Forenede Kongerige	222.785	65.925	1.406.000	1.694.710
EU-28 I ALT	4.198.193	407.602	9.015.740	13.621.535

**Tabel 5 Lønnet beskæftigelse i socialøkonomien sammenlignet med samlet lønnet beskæftigelse.
Den Europæiske Union (2014-15)**

Land	Beskæftigelse i socialøkonomien (A)	Ansatte i alt	% A + B
Østrig	308.050	4.068.000	7,6 %
Belgien	403.921	4.499.000	9,0%
Bulgarien	82.050	2.974.000	2,8%
Kroatien	15.848	1.559.000	1,0%
Cypern	6.984	350.000	2,0%
Tjekkiet	162.921	4.934.000	3,3%
Danmark	158.961	2.678.000	5,9%
Estland	38.036	613.000	6,2%
Finland	182.105	2.368.000	7,7%
Frankrig	2.372.812	26.118.000	9,1%
Tyskland	2.635.980	39.176.000	6,7%
Grækenland	117.516	3.548.000	3,3%
Ungarn	234.747	4.176.000	5,6%
Irland	95.147	1.899.000	5,0%
Italien	1.923.745	21.973.000	8,8%
Letland	19.341	868.000	2,2%
Litauen	7.332	1.301.000	0,6%
Luxembourg	25.345	255.000	9,9%
Malta	2.404	182.000	1,3%
Nederlandene	798.778	8.115.000	9,8%
Polen	365.900	15.812.000	2,3%
Portugal	215.963	4.309.000	5,0%
Rumænien	136.385	8.235.000	1,7%
Slovakiet	51.611	2.405.000	2,1%
Slovenien	10.710	902.000	1,2%
Spanien	1.358.401	17.717.000	7,7%
Sverige	195.832	4.660.000	4,2%
Det Forenede Kongerige	1.694.710	30.028.000	5,6%
EU-28 I ALT	13.621.535	215.722.000	6,3%

* Lønnet beskæftigelse, alder mellem 15 og 65 år, Eurostat, 2015.

Tabel 6 Udviklingen i lønnet beskæftigelse i socialøkonomien i Europa

Land	Beskæftigelse i socialøkonomien			2010-2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Østrig	260.145	233.528	308.050	31,9%
Belgien	279.611	462.541	403.921	-12,7%
Bulgarien	(n/a)	121.300	82.050	-32,4%
Kroatien	(n/a)	9.084	15.848	74,5%
Cypern	4.491	5.067	6.984	37,8%
Tjekkiet	165.221	160.086	162.921	1,8%
Danmark	160.764	195.486	158.961	-18,7%
Estland	23.250	37.850	38.036	0,5%
Finland	175.397	187.200	182.105	-2,7%
Frankrig	1.985.150	2.318.544	2.372.812	2,3%
Tyskland	2.031.837	2.458.584	2.635.980	7,2%
Grækenland	69.834	117.123	117.516	0,3%
Ungarn	75.669	178.210	234.747	31,7%
Irland	155.306	98.735	95.147	-3,6%
Italien	1.336.413	2.228.010	1.923.745	-13,7%
Letland	300	440	19.341	(n/p)
Litauen	7.700	8.971	7.332	-18,3%
Luxembourg	7.248	16.114	25.345	57,3%
Malta	238	1.677	2.404	43,4%
Nederlandene	772.110	856.054	798.778	-6,7%
Polen	529.179	592.800	365.900	-38,3%
Portugal	210.950	251.098	215.963	-14,0%
Rumænien	(n/a)	163.354	136.385	-16,5%
Slovakiet	98.212	44.906	51.611	14,9%
Slovenien	4.671	7.094	10.710	51,0%
Spanien	872.214	1.243.153	1.358.401	9,3%
Sverige	205.697	507.209	195.832	-61,4%
Det Forenede Kongerige	1.711.276	1.633.000	1.694.710	3,8%
EU-28 I ALT	11.142.883	14.137.218	13.621.535	-3,6%

Kilde: CIRIEC/EØSU

(n/a) ikke til rådighed, (n/p) ikke relevant

Det Europæiske Økonomiske og Sociale Udvalg

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Ansvarshavende for redaktionen: Kontoret for besøg og publikationer
EESC-2017-104-DA
www.eesc.europa.eu

© Den Europæiske Union, 2017
Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Enhver brug eller reproduktion af disse illustrationer må kun ske,
efter at der indhentet direkte tilladelse fra indehaveren af ophavsretten.

Online
QE-04-17-876-DA-N
ISBN 978-92-830-3895-5
doi:10.2864/20166

DA